

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/2004 vp

Hallituksen esitys laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 25 päivänä marraskuuta 2003 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta (HE 144/2003 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä lakialoitteen laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta (LA 60/2003 vp — Sari Sarkomaa /kok ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 10 päivänä syyskuuta 2003.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 8/2004 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, oikeusministeriö
- ylikomisario Mikko Lampikoski, sisäasiainministeriö
- lakimies Lotta Silvennoinen, sosiaali- ja terveysministeriö

- käräjätuomari Henrikki Mikkola, Helsingin käräjäoikeus
- valtionsyyttäjä Päivi Hirvelä, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- kihlakunnansyyttäjä Susanna Kuosmanen, Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäosasto
- rikoskomisario Jukka Kaski, Espoon kihlakunnan poliisilaitos
- pääsihteeri Hannele Varsa ja neuvottelukunnan jäsen Leena Ruusuvuori, tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes
- toimistopäällikkö Outi Arponen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
- vs. kehittämispäällikkö Kirsi Mustonen, Ensi- ja turvakotien liitto
- asianajaja Kirsi Tarvainen, Suomen Asianajajaliitto
- vs. pääsihteeri Tanja Auvinen, Unioni, Naisasialiitto Suomessa ry
- aluevastaava Jaana Koivukangas, Rikosuhripäivystys
- tutkija Eeva-Liisa Hirvonen
- professori Raimo Lahti
- dosentti, oikeustieteen tohtori Johanna Niemä-Kiesiläinen.

Lisäksi Miessakit ry ja professori Ari-Matti Nuutila ovat antaneet kirjallisen lausunnon.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan lähestymiskiellosta annetun lain täydentämistä siten, että lakia voitaisiin soveltaa myös silloin, kun kiellolla suojattava ja kieltoon määrättävä henkilö asuvat samassa asunnossa. Tällaiseen perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön olisi poistuttava asunnosta, jossa hän ja kiellolla suojattava henkilö asuvat yhdessä, eikä hän saisi ottaa yhteyttä suojattavaan henkilöön. Kielto voitaisiin määrätä myös laajennettuna koskemaan oleskelua tiettyssä muussa paikassa. Perheen sisäisen lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset olisivat tiukemmat kuin tavallisen lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset. Perheen sisäistä lähestymiskielloa koskevat asiat olisi käsiteltävä kiireellisinä, ja kielto voitaisiin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Nykyisiä säännöksiä lähestymiskiellosta ehdotetaan muutettaviksi siten, että kieltoa uudistettaessa lähestymiskielto voitaisiin määrätä vuoden sijasta enintään kahdeksi vuodeksi. Eh-

dotuksen mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta. Myös väliaikainen lähestymiskielto merkittäisiin poliisiasian tietojärjestelmään.

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain säännös toimenpiteistä luopumisesta pahoinpitelyssä kumottaisiin. Pykälä sisältää pahoinpitelyn perustekomuotoa koskevan säännöksen mahdollisuudesta jättää syyte nostamatta silloin, kun asianomistaja omasta vakaasta tahdostaan pyytää, ettei syytettä nostettaisi.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 60/2003 vp ehdotetaan, että rikoslain 21 luvun 17 §:n sisältämä erityissäännös toimenpiteistä luopumisesta pahoinpitelyssä kumottaisiin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Hallituksen esityksen tavoitteet

Lähestymiskiellosta annettu laki tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1999. Käsitellessään lain säätämiseen johtanutta lakiehdotusta vuoden 1998 valtiopäivillä lakivaliokunta totesi, että kyseessä on Suomen oikeudessa uudentyypinen lainsäädännöllinen keino, jolla pyritään antamaan ennalta turvaa mahdollisia oikeudenloukkauksia vastaan (LaVM 11/1998 vp — HE 41/1998 vp). Lähestymiskiellosta annettua lakia

säädettäessä lakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että kiellon käyttöala on ennen kaikkea pari- ja perhesuhteiden perusteella väkivallalle alttiiden henkilöiden keskinäisten väkivallanteiden ja rauhan häirinnän torjunta. Valiokunta huomautti kuitenkin, että kieltoa voidaan käyttää myös muun muassa lasten, iäkkäiden vanhempien sekä todistajien suojelemiseen.

Nyt esillä olevan hallituksen esityksen sisältämillä lakiehdotuksilla tähdätään niin ikään lähisuhdeväkivallan torjumiseen. Lakivaliokunnan mielestä lähisuhdeväkivalta on vakava ongelma, johon yhteiskunnan tulee eri keinoin pyrkiä puuttumaan. Myös uusia oikeudellisia keinoja on syytä ottaa käyttöön. Valiokunnan mielestä ehdotettu perheen sisäinen lähestymiskielto on käyttökelpoinen keino pyrittäessä estämään lähisuhdeväkivaltaa. On kuitenkin selvää, että

yksinomaan nyt ehdotetun lain säätäminen ei ole riittävä sillä tavoiteltujen vaikutusten toteutumiseksi. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää käytännössä eri viranomaisten, etenkin poliisi- ja sosiaaliviranomaisten, tiivistä keskinäistä yhteistyötä. Keskinäisen yhteistyön lisäksi viranomaisten on lakivaliokunnan käsityksen mukaan tarkoituksenmukaista hyödyntää myös erilaisten järjestöjen tarjoamia palveluita. Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeää olisi esimerkiksi se, että kieltoon määrättävää henkilöä kannustetaan osallistumaan väkivaltaisen käyttäytymisen tai päihdekierteen katkaisemiseen tähtäävään ohjelmaan tai toimintaan. Tämä puolestaan edellyttää, että asiantuntevasti toteutettuja ohjelmia on riittävästi tarjolla eri puolilla maata.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla suojataan perustuslain 7 §:ssä jokaiselle turvattuja oikeuksia elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Niin ikään ehdotetulla sääntelyllä suojataan perustuslain 10 §:ssä turvattua kotirauhaa. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että ehdotetulle sääntelylle on perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta hyväksyttävät ja varsin painavat perusteet.

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla on suojaavan tarkoituksensa ja tehtävänsä lisäksi kuitenkin myös toinen puoli. Koska lähestymiskiellon olennaisena sisältönä on uhkaavasti käyttäytyvälle henkilölle annettava määräys poistua yhteisestä asunnosta ja kielto palata sinne, sääntelyllä puututaan perustuslain 10 §:ssä turvattuihin yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan, 9 §:ssä suojattuun liikkumisvapauteen sekä 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Näistä lähtökohdista käsin perustuslakivaliokunta on lausunnossaan painottanut, että lähestymiskielltoa arvioitaessa tulee kiinnittää asianmukaisesti huomiota paitsi itsensä uhatuksi tuntevan henkilön perusoikeuksien suojaan myös niihin rajoituksiin, joita tällainen lähestymiskielto siihen määrättävälle henkilölle merkitsee. Perustusla-

kivaliokunnan lausunnossa esitetyin tavoin lakivaliokunta korostaa tämän vuoksi, että perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen edellytyksenä tulee olla perusteltuja syitä ja todennäköisyys sille, että kiellon määräämättä jättäminen johtaisi laissa tarkoitettuun rikokseen.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon keskeinen seuraus on se, että väkivaltaa käyttävä tai sillä uhkaava henkilö joutuu poistumaan yhteisestä asunnosta. Tällaisessa nopeasti syntyvässä tilanteessa henkilöllä saattaa olla vaikeuksia järjestää itselleen tilapäistä asuntoa. Lakivaliokunta pitää tämän vuoksi tärkeänä, että seurattessaan uuden lain toimivuutta oikeusministeriö kiinnittää huomiota myös kieltoon määrättyjen henkilöiden asumisen järjestymiseen.

Lakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotetussa 2 §:n 2 momentissa perheen sisäisen lähestymiskiellon edellytykset on ilmaistu tasapainoisella ja edellä mainitut näkökohdat huomioon ottavalla tavalla. Säännöksen mukaan kiellon määräämisen edellytyksenä on yhtäältä kieltoon määrättävän henkilön uhkausten, aiempien rikosten tai muun käyttäytymisen perusteella tehtävä päätelmä, että hän todennäköisesti tulee tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen. Tämän todennäköisyysarvion vastapainona säännöksessä kiellon määräämisen edellytykseksi asetetaan myös se, ettei kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat. Lakivaliokunnan mielestä kohtuusarvioinnissa huomioon otettavia seikkoja ovat myös esimerkiksi kieltoon määrättäväksi aiotun henkilön osallistuminen väkivallan katkaisuojelmaan tai sellainen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen muun avun piiriin haakeutuminen, joka osoittaa aitoa pyrkimystä lähi-suhdeväkivallasta irti pääsemiseen. Valiokunta katsoo, että ehdotettu sääntely ohjaa ratkaisun tekijää oikealla tavalla kiinnittämään huomiota kulloinkin kyseessä olevan tilanteen kokonaisuuteen ja sitä kautta ratkaisun oikeasuhtaisuuteen. Tähän liittyen lakivaliokunta perustuslakivaliokunnan tavoin korostaa myös perheen si-

säistä lähestymiskieltoa koskevien ratkaisujen huolellisen perustelemisen tärkeyttä.

Perheen sisäinen lähestymiskielto ja lasten asema

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisellä ei ehdotuksen mukaan ole oikeudellisia vaikutuksia kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon tai tapaamisoikeuteen. Lähestymiskiellon peruslähdekohdan mukaisesti yhteydenpitokielto koskee vain sitä henkilöä, jonka suojaksi lähestymiskielto on määrätty. Jos rikoksen uhka kohdistuu myös lapseen, lähestymiskielto voidaan määrätä myös hänen suojakseen. Lasten huollon ja tapaamisoikeuden ensisijaisena tavoitteena on lapsen edun mukaisten järjestelyjen aikaansaaminen. Tämä edellyttää sellaisia perusteellisia selvityksiä, joita kiireellisesti ratkaistavan perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä ei voida tehdä. Tästä syystä lakivaliokunta hyväksyy edellä mainitun, hallituksen esityksessä omaksutun peruslinjauksen.

Lakivaliokunta huomauttaa, että silloinkin kun lähestymiskieltoa ei ole tarpeen antaa myös lasten suojaksi, voimassa oleva lainsäädäntö tarjoaa monia muita keinoja lasten aseman turvaamiseksi. Tältä osin valiokunta viittaa hallituksen esityksen perusteluihin (s. 21). Valiokunta pitää tärkeänä, että mahdollisuuksia esimerkiksi valvottujen tapaamisten järjestämiseen on riittävässä määrin käytettävissä. Valiokunta huomauttaa myös siitä, että jo voimassa olevan lain mukaan lähestymiskiellon määräämisen sisältävässä päätöksessä on ilmoitettava lain 3 §:n 3 momentissa ja 8 §:n 2 momentissa tarkoitetut, tarpeelliset poikkeukset kiellosta. Lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä tällaisista poikkeuksista mainitaan nimenomaisesti esimerkkinä määräykset lapsen tapaamisoikeuden toteuttamisesta tarkkoine ehtoineen (HE 41/1998 vp, s. 22/II).

Perheen sisäisen lähestymiskiellon hakeminen

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määräämistä koskevan hakemuksen käsittelyä varten hallituksen esityksessä ei ehdoteta mitään uusia oikeu-

dellista apua koskevia säädännäisiä järjestelyjä. Kiellolla suojattava henkilö saattaa kuitenkin olla niin vaikeassa tilanteessa, että se vaikuttaa hänen kykyynsä toimia omassa asiassaan. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §:n mukaan tuomioistuim voi määrätä esimerkiksi raiskauksen uhrille oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, myös oikeudenkäyntiä varten, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana. Lakivaliokunta on harkinnut erillissäätelyn tarpeellisuutta mutta ei tässä vaiheessa ole päätenyt sellaista ehdottamaan. Valiokunta kuitenkin katsoo, että oikeusministeriön tulee selvittää tarve oikeudenkäyntiavustajan määräämistä vastaavan järjestelyn käyttöön ottamiseen lähestymiskieltoasioissa siinä vaiheessa, kun perheen sisäisen lähestymiskiellon soveltamisesta on saatu riittävästi kokemuksia.

Lakivaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että jo olemassa olevia keinoja oikeudellisen avun saamiseen käytetään täysimääräisesti ja että mahdollisuudesta saada tällaista apua myös lähestymiskieltoasioissa tiedotetaan tehokkaasti. Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevissa asioissa sekä kiellolla suojattavalla henkilöllä että hänen vastapuolellaan on mahdollisuus saada oikeusapulaissa (257/2002) säädetyin edellytyksin siinä tarkoitettua oikeusapua sekä tuomioistuimessa asiaa käsiteltäessä että poliisiviranomaisen luona. Perheen sisäisen lähestymiskiellon hakeminen on lisäksi yksinkertaista. Pyynnön esittämistä varten on laadittu erityiset lomakkeet. Kiellon määräämistä koskevan pyynnön voi voimassa olevan lain mukaan toisaalta esittää myös suullisesti.

Merkittävimmin oikeudellisen avun tarpeeseen vaikuttava tekijä on kuitenkin lähestymiskiellosta annetun lain keskeisenä piirteenä oleva virallistoimintaisuus, joka ulottuu myös perheen sisäisen lähestymiskiellon käsittelyyn. Lähestymiskiellosta annetun lain 5 §:n 1 momentin mukaan kieltoa voi pyytää määrättäväksi paitsi itsensä uhatuksi tunteva henkilö myös syyttäjä-, poliisi- tai sosiaaliviranomainen. Tämä järjestely säilyy ennallaan. Lisäksi myös perheen sisäi-

nen lähestymiskielto voidaan ehdotuksen mukaan määrätä väliaikaisena viran puolesta. Käräjäoikeuden on puolestaan lähestymiskiellosta annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan huolehdittava siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Lakivaliokunta kiinnittää niin ikään huomiota siihen lähestymiskiellosta annetun lain säätämisen yhteydessä esittämäänsä kantaan, jonka mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä myös vastoin suojattavan henkilön tahtoa silloin, kun suojattava henkilö ei itse uskalla sitä pyytää (LaVM 11/1998 vp, s. 5/I — HE 41/1998 vp).

Muita seikkoja

Lakiehdotuksessa lähestymiskiellon uuden muodon nimeksi on valittu "perheen sisäinen lähestymiskielto". Kuten esityksen perusteluissakin (s. 17/I) mainitaan, nimitys ei ole täysin onnistunut, koska uuden sääntelyn soveltamisalan on tarkoitus kattaa kaikki tapaukset, joissa itsensä uhatuksi tunteva henkilö ja kieltoon määrättäväksi aiottu henkilö asuvat vakituisesti samassa asunnossa. Ratkaisevaa on siten samaan talouteen eikä niinkään samaan perheeseen kuuluminen. Lakivaliokunta pitää kuitenkin ilmeisenä, että uuden lain soveltamisen tyypitapauksia ovat juuri ne tilanteet, joissa lähestymiskiellotoasian osapuolet muodostavat perheen myös yleisen kielenkäytön mukaan. Koska ehdotettu nimitys on myös kielellisesti iskevampi kuin muut ajateltavissa olevat vaihtoehdot, lakivaliokunta puoltaa ehdotuksessa valitun lakitekniikan termin käyttöön ottamista.

Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevalla sääntelyllä tavoiteltujen myönteisten vaikutusten saavuttaminen edellyttää, että lain voimaantuloon valmistaudutaan huolellisesti. Lakivaliokunta pitää tämän vuoksi tärkeänä, että lain sisältöä ja soveltamista koskevaan koulutukseen varataan riittävä aika ja että laki tämän vuoksi määrätään tulemaan voimaan aikaisintaan esimerkiksi noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun se on vahvistettu.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta

7 §. Lähestymiskiellon voimassaolo. Ehdotetun säännöksen mukaan perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kielto voidaan pykälän 2 momentin mukaan uudistaa, mutta tällöinkin enintään kolmeksi kuukaudeksi.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon määrääminen on aiemmin esitetyn mukaisesti varsin voimakas julkisen vallan toimenpide. Tämän vuoksi lakivaliokunta korostaa, että laissa säädetty määrääajat ovat enimmäisaikoja. Pääsääntönä ei sen vuoksi tule olla, että perheen sisäinen lähestymiskielto määrätään kolmeksi kuukaudeksi. Lakivaliokunta on myös harkinnut ehdotetun takarajan asettamista perheen sisäisen lähestymiskiellon uudistamiselle. Tällainen ratkaisu saattaisi kuitenkin olla tarpeettoman kaavamainen ottaen huomioon ne hyvinkin erilaiset tilanteet, joihin uusi sääntely voi tulla sovellettavaksi. Tästä ratkaisustaan huolimatta valiokunta painottaa, että erityisesti kieltoa uudistettaessa sen pituuden suhteen on syytä noudattaa pidätyväisyyttä, koska perheen sisäisen lähestymiskiellon tulee jokaisessa yksittäistapauksessa säilyttää luonteensa väliaikaisjärjestelynä, jonka voimassa ollessa on pyrittävä etsimään pysyvämpiä ratkaisuja syntyneestä kriisitilanteesta ulos pääsemiseksi.

8 §. Ratkaisun sisältö. Lähestymiskieltoon määräämisen edellytyksenä ei ole, että kieltoon määrättävällä henkilöllä on käytettävissään asunto kiellon voimassaoloaikana. Perustelujen (s. 24/I) mukaan paikkakuntaakohtaisesti tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kiellon määrääväällä viranomaisella on tieto siitä, mihin kieltoon määrätty henkilö voidaan ohjata, jos hän tarvitsee apua asumisensa järjestämiseksi. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan pitänyt tärkeänä, että tästä ohjaustehtävästä otetaan lakiin nimenomainen säännös. Tämän vuoksi lakivaliokunta

ehdottaa 8 §:n uuteen 3 momenttiin lisättäväksi tätä tarkoittavan virkkeen.

11 §. Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää säännöksen 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies tai tuomioistuin. Virkamies voi pykälän 2 momentin mukaan määrätä kiellon myös viran puolesta, jos kiellon tarve on ilmeinen. Sääntelyä sovelletaan myös perheen sisäiseen lähestymiskieltoon. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että ehdotus on sanamuodoltaan väljä. Siitä ei perustuslakivaliokunnan mukaan käy riittävästi ilmi vaatimus toimenpiteen oikeasuhtaisuudesta käyttämisestä. Perustuslakivaliokunta onkin lausunnossaan pitänyt tavallisen lain säätämismääräyksen käyttämistä mahdollisena vain, jos perheen sisäisen lähestymiskiellon väliaikaiselle määräämiselle viran puolesta asetetaan laissa erityiseksi edellytykseksi henkilön välitön ja ilmeinen tarve tulla suojelluksi kiellon avulla. Lisäksi kiellon määrääminen on perustuslakivaliokunnan mukaan rajattava lakiin otettavalla säännöksellä niihin olosuhteisiin, joissa suojeltava henkilö ei esimerkiksi kykene pyytämään kiellon määräämistä tai ei uskalla sitä tehdä.

Lakivaliokunta ehdottaa, että 11 §:n 2 momenttiin tehdään perustuslakivaliokunnan edellyttämät muutokset.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan todennut ehdotetun 11 §:n olevan merkityksellinen myös perustuslain 21 §:n 2 momentissa olevien oikeusturvasäännösten kannalta. Perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt kuulemismahdollisuuden varaamista varsin olennaisena oikeusturvan takeena. Kuulemismahdollisuuden varaaminen on erityisen merkityksellinen perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määräämisessä, jossa merkittävällä tavalla puututaan määräyksen kohteeksi joutuvan henkilön useisiin perusoikeuksiin. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kuitenkin katsonut, että lähestymiskiellon määräämistä koskeva asia voidaan ratkaista asianomaista kuulematta esimerkiksi silloin, kun tämä pysyttelee tavoittamattomissa tai jättää kuulemismahdollisuuden käyt-

tämättä. Sen sijaan käsittelyn kiireellisyyttä perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt asianmukaisena perusteena kuulemismahdollisuuden varaamista jättämiselle.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon huomioon ottamiseksi lakivaliokunta ehdottaa 11 §:n 3 momentin muuttamista. Koska kuulemismahdollisuus on perustuslakivaliokunnan esittämien tavoin keskeisiä oikeusturvatakeita, lakivaliokunnan mielestä momentissa ei ole asianmukaista säilyttää mahdollisuutta myöskään perusmuotoisen lähestymiskiellon määräämiseen kiiretilanteissa kuulemismahdollisuutta varaamatta.

Säännöksen mukaan pääsääntönä on se, että kuulemismahdollisuus on varattava. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta koskeva asia voitaisiin kuitenkin ratkaista asiaan osallista kuulematta ensinnäkin niissä tapauksissa, joissa pyyntö osoittautuu ilmeisen perusteettomaksi. Kynnyksen tällaisen ratkaisun tekemiseksi molempia osapuolia kuulematta tulee kuitenkin olla hyvin korkealla. Lähinnä kyseeseen voi tulla vain ilmeinen pyrkimys käyttää kieltoa väärin. Toiseksi väliaikainen lähestymiskielto olisi mahdollista määrätä asiaan osallista kuulematta silloin, kun kieltoon määrättäväksi aiottua henkilöä ei tavoiteta. Tällöinkin on siis itsensä uhatuksi tuntevalle henkilölle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tämän jälkimmäisen poikkeussäännöksen tarkoituksena on, ettei henkilö voisi viranomaisten yhteydenottoja välttelemällä estää väliaikaisen lähestymiskiellon määräämistä. Säännöksessä käytetty ilmaisu "ei tavoiteta" on tarkoitettu rajaamaan poikkeuksen soveltamisala tilanteisiin, joissa kieltoon määrättävää henkilöä on tosiasiallisesti yritetty tavoittaa kotoa, työpaikalta taikka muusta vastaavasta paikasta ja joissa asiassa ilmi tulneiden seikkojen perusteella voidaan päätellä, että hän välttelee viranomaisten yhteydenottoja.

2. Laki rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta

Rikoslain 21 luvun 17 §:ssä on erityinen toimenpiteistäluopumissäännös, joka koskee virallisen

syyttäjän oikeutta jättää syyte nostamatta siinä tapauksessa, että asianomistaja sitä omasta vakaasta tahdostaan pyytää.

Säännös tuli lakiin osana rikoslain kokonaisuudistuksen toista vaihetta, joka tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1995. Säännös lisättiin lakiin lakivaliokunnan ehdotuksesta, koska valiokunta tuolloin piti pahoinpitelyn perustekomuodon muuttamista poikkeuksetta virallisen syytteen alaiseksi liian kaavamaisena ratkaisuna (LaVM 22/1994 vp, s. 14/II — HE 94/1993 vp). Kuten nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen perusteluissa (s. 7) todetaan, soveltamiskäytännössä rikoslain 21 luvun 17 §:n merkitys on kuitenkin ilmeisesti muodostunut suuremmaksi kuin sitä säädettäessä tarkoitettiin. Säännöksen soveltaminen on ollut myös epäyhtenäistä. Osaltaan tämä liittyy siihen, että tavallisesti syyttäjällä ei tosiasiallisesti ole mahdollisuuksia arvioida, onko pyyntö syytteen nostamatta jättämisestä esitetty säännöksessä edellytetyin tavoin omasta vakaasta tahdosta vai muiden vaikuttimien vuoksi.

Esiintyneiden ongelmien vuoksi lakivaliokunta puoltaa säännöksen kumoamista. Tämän erityissäännöksen kumoaminen ei vaikuta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:n sisältämien yleisten seuraamus-

luonteista syyttämättä jättämistä koskevien säännösten soveltamiseen. Näin ollen syyttäjä voi edelleen jättää syytteen nostamatta muun muassa silloin, kun oikeudenkäyntiä ja rangaitusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto. Säännöksen kumoamisella ei myöskään ole tarkoitus vaikuttaa sovittelun käyttömahdollisuuksiin lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt asian hallituksen esityksen pohjalta. Tästä seuraa, että lakialoite LA 60/2003 vp on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana,

*että 1. lakiehdotus hyväksytään muutettuna (**Valiokunnan muutosehdotukset**) ja*

että lakialoite LA 60/2003 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähestymiskiellosta 4 päivänä joulukuuta 1998 annetun lain (898/1998) 2 §:n 2 momentti sekä 3, 7, 11 ja 15 § sekä

lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, lakiin uusi 2 a §, 8 §:ään uusi 3 momentti ja lakiin uusi 12 a § seuraavasti:

1, 2, 2 a, 3 ja 7 §
(Kuten HE)

8 §

Ratkaisun sisältö

— — — — —
 Jos perheen sisäinen lähestymiskielto määrätään, ratkaisussa on myös yksilöitävä asunto, josta kieltoon määrätyn henkilön on poistuttava, sekä määrättävä siitä, miten kieltoon määrätty henkilö saa haltuunsa tarpeelliset henkilökohtaiset tavaransa. *Tarvittaessa ratkaisuun on liitettävä ohjeet siitä, mistä kieltoon määrätty henkilö voi saada apua asumisensa järjestämiseksi kiellon voimassaoloaikana.*

11 §

Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta

(1 mom. kuten HE)

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos *kiellolla suojattavan henkilön suojan tar-*

*peen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tunte-
 mansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan.*

Ennen väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisemista *sekä* kieltoon määrättäväksi *aiotulle että* sillä suojattavalle henkilölle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista asiaan *osallista* kuulematta, jos pyyntö on ilmeisen perusteeton tai (*poist.*) jos kieltoon määrättäväksi *aiottua* henkilöä ei tavoiteta.

(4 mom. kuten HE)

12 a ja 15 §
 (Kuten HE)

Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

Helsingissä 14 päivänä toukokuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
 vpj. Susanna Rahkonen /sd
 jäs. Lasse Hautala /kesk
 Petri Neittaanmäki /kesk
 Heli Paasio /sd
 Lyly Rajala /kok
 Jukka Roos /sd

Tero Rönni /sd
 Petri Salo /kok
 Pertti Salovaara /kesk
 Minna Siirö /vas
 Timo Soini /ps
 Jan Vapaavuori /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.